

Wstęp

Problematyka instytucji i instytucjonalizacji łączy podstawowe zagadnienia nauk humanistycznych i społecznych. Pojęcie instytucji wykorzystywane jest na co dzień zarówno w mowie potocznej, debacie publicznej, jak również w języku specjalistycznym, dyskursach na gruncie licznych dziedzin nauki. Badania nad instytucjonalizacją są o tyle znaczące i użyteczne, że pozwalają precyzować i porządkować zagadnienia niezbędne do zrozumienia otaczającej nas rzeczywistości społecznej. Z wieloma z tych perspektyw, przedstawionych w sposób usystematyzowany, czytelnik będzie miał możliwość zapoznać się w trakcie lektury prezentowanej pracy zbiorowej.

Potocznie instytucje na ogół identyfikuje się jako organizacje o charakterze publicznym zajmujące się określonym zakresem spraw. Interpretacja ta zasadniczo jest zbieżna z niektórymi punktami widzenia specjalistów. Zagadnienie instytucji jest jednak znacznie szersze i bardziej wieloznaczne. Zgłębiali je twórcy głównych paradygmatów socjologicznych, tacy jak Émile Durkheim czy Max Weber, oraz antropologicznych – Bronisław Malinowski, Alfred R. Radcliffe-Brown. Dla Durkheima rola pracy, rodziny czy religii jako instytucji była na tyle istotna, że postrzegał je jako filary każdego systemu społecznego, umacniające jego strukturę. Instytucjami zajmowali się również bardziej współcześni badacze życia społecznego: Peter L. Berger, Michel Foucault, Erving Goffman, Thomas Luckmann, Talcott Parsons oraz wielu innych.

Książka Bergera i Luckmanna pt. *Spoleczne tworzenie rzeczywistości*, w której autorzy podjęli m.in. kwestie zakresu i odmian instytucjonalizacji, zajęła pierwsze miejsce w plebiscycie na najważniejszą książkę socjologiczną, zorganizowanym przez Oddział Warszawski Polskiego Towarzystwa Socjologicznego w 2019 roku. Luckmann sformułował też znaną na całym świecie

koncepcję „religii niewidzialnej” – pozainstytucjonalnej, którą Dominik Antonowicz i Łukasz Wrześniński wykorzystali później do analizy społecznego świata kibiców sportowych.

Badanie instytucji i instytucjonalizacji w polu sportu i kultury fizycznej naturalnie uwarunkowane jest przyjętą perspektywą poznawczą. Jednym z podstawowych wymiarów badań nad rozwojem współczesnego sportu jest jego instytucjonalizacja organizacyjna, zakładająca stopniowe ujednocianie i formalizowanie zasad współzawodnictwa w sprawności, na przykład w ramach poszczególnych dyscyplin, ale także powstawanie i funkcjonowanie stowarzyszeń, klubów bądź federacji, na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. W skali makro, sztandarowym przykładem tego typu jest instytucjonalizacja ruchu olimpijskiego. Innym zasadniczym aspektem specjalistycznych analiz jest, najogólniej rzecz ujmując, instytucjonalizacja kultury sportowej. W tym sensie instytucjonalizacja jawi się jako element strukturujący czy też kształtujący sportowe praktyki, wartości, normy, wzory i w ogóle wszelkie społecznie ustalone formy aktywności sportowo-rekreacyjnej. Instytucjonalizacja sportu ma zatem dwa podstawowe, wzajemnie uzupełniające się wymiary: węższy – formalny, zgodny z uwarunkowaniami postępujących procesów cywilizacyjnych oraz szerszy – nieformalny, lokujący się w sferze postaw czy obyczajów.

Wielość punktów widzenia stanowi charakterystyczną cechę monografii wydawanych cyklicznie przez Akademię Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie i Salezjańską Organizację Sportową Rzeczypospolitej Polskiej. Również w przypadku prezentowanego 33. tomu, książkę podzielono na dwie zasadnicze części, uwzględniające wewnętrzne zróżnicowanie nauk humanistycznych i społecznych o sporcie. W części pierwszej przedstawiono związki instytucjonalizacji ze sportem i kulturą fizyczną na gruncie filozofii, socjologii i antropologii, natomiast w części drugiej podjęto omawiane zagadnienie z perspektywy pedagogicznej, historycznej, organizacyjnej oraz prawnej.

W prezentowanej pracy znalazły się zarówno rozdziały o charakterze przeglądowym (Dziubiński, Krawczyk, Lenartowicz i Jankowski, Czekalski, Nosal, Topolewski, Pawłucki, Nowocien, Wach, Płoszaj), jak również prace podsumowujące wyniki badań empirycznych, takich jak studium przypadku Narodowego Muzeum Piłki Nożnej w Manchesterze (Mazurkiewicz), Wojciecha Kurtyki (Okupnik), analiza historyczno-porównawcza infrastruktury sportowo-rekreacyjnej placówek oświatowych (Pawlikowska-Piechotka i Piechotka) czy klasyczny przykład wykorzystania metody idiograficznej w poszukiwaniu źródeł sportu olimpijskiego (Włodarczyk).

Omawiając instytucjonalizację sportu i kultury fizycznej nie sposób pominąć olimpizmu. W prezentowanej monografii problematykę ruchu olimpijskiego podjęto zarówno z perspektywy instytucjonalizacji organizacyjnej (Sajna, Rozmiarek, Foszczyńska), jak również jej aksjologiczno-normatywnego wymiaru (Kowalik i Bartoszewski, Firek, Zuchora). Obie perspektywy obecne są też w rozdziałach poświęconych osobom z niepełnosprawnością (Niedbalski, Maszczak) czy sztukom walki (Cynarski). W kontekście sportów walki nie zabrakło także odniesień do klasycznej koncepcji „instytucji totalnej” Goffmana (Muniowski). Innym ważnym obszarem analizy jest instytucjonalizacja aktywności turystycznej (Murrmann), pielgrzymowania (Różycki) czy wakacyjnych wyjazdów rekreacyjno-wychowawczych dzieci i młodzieży (Kałamacka). Trudno nie wspomnieć również o organizacyjnej i behawioralnej instytucjonalizacji w piłce nożnej (Koprukowiak, Jasny i Hawryluk). Hegemoniczna pozycja tej dyscypliny i w konsekwencji jej wpływ na rzeczywistość społeczną czynią z niej pole badawcze od lat dominujące w socjologii sportu.

Wdzięczni jesteśmy donatorom i współorganizatorom niniejszego przedsięwzięcia wydawniczego. Serdecznie dziękujemy za obdarzenie nas zaufaniem oraz za wsparcie organizacyjne i finansowe. W sposób szczególny dziękujemy Ministerstwu Sportu, Spółce Ostróda Yacht, Spółce Polskie Mięso i Wędliny Łukosz oraz LOTTO.

Zbigniew Dziubiński i Michał Jasny